

Иық бұрмай тек білімнен басқаға,
Қатар өсті екі бірдей жас бала.

Қатар өсті,

Қатар жүріп ән салды,

Қатар тұрып, құба таңды қарсы алды

Ақын өлеңдері өр рухты, асқақ бейнелі, нәзік сезімді, адал жүректі өзгеше жаралған жанның мінезі танылатын, сонысымен оқырман назарын өзіне тартып, қиялды сергектікке, ойды тереңдікке жетелейтін туындылар. Ақынның лирикасы сан-салалы, көп тақырыпты, орасан зор, ауқымды дүниелер. Ақынның шығармашылық бетін, қалам қарымын танытатын нәрсенің бірі – азаматтық өуен. Ақынның азаматтық лирикаларының ішінде өнер адамдарының бейнесін сомдаған арнау жырлары ерекше орын алады. Ақынның Ғ. Мұстафинге, Т. Айбергеновке, Ш. Қалдыаяқовқа, т.б. арналған өлеңдері – тек оның шығармашылығында емес, бүкіл қазақ әдебиетіндегі өнерпаздарға арналған тандаулы туындылар қатарына қосылады. Ақынның арнау өлеңдеріне ортақ басты қасиет – ақынның өзі мен кейіпкер арасындағы ара салмақты тең ұстауы, өлең арнаған адамының тасасында қалып қоймай, автордың асқақ рухының биік дәрежеде сақталуы, өлең кейіпкері мен автордың өзара рухани жақындығы, авторлық идеяның шынайы көріністерінің шығармада шашау шықпай ақырына дейін сақталуы.

Мұхтар Шахановтың орыс тілінде жарық көрген «Заблуждение привилизаций» («Өркениеттің адасуы», 2000 ж.) деген дастанын оқығанда ескі ақиқаттың қайта жаңғыратын заңдылығы еске түседі. Шыңдығында бұрын-соңғы әдебиетте қоғам, адам өміріндегі адалдық пен арамдық, қайырымдылық пен қаскүнемдік, имандылық пен азғындық, турашылдық пен өзгездік арасындағы қайшылықтар мен тартыстарды, белгілі дәрежеде, әр қырынан көтерген тартымды шығарманы табу қиын. Солардың әрқайсысында ойшылдар мен суреткерлер бұл проблемаларға талдау жасап, жұртшылық көкейіндегі сұрауларға жауап айтып отырған және олар сондай қасиетімен де құнды. Бірақ өткен әулеттің өмір тәжірибесі, ақылы мен нақылы кейінгі буындарға өздігінен дари қоймайтыны белгілі. Сол үшін бұған дейін көп көтерілген сұалдар әр заманда қайталанып, анық, орнықты көркемдік жауабын күтіп тұрады. Қандай шығарманың да бағалылығы өн сөз еткенмен емес, қандай шыңдықты қаншалықты сәнімді талдай білгенділігімен өлшенбек. М. Шаханов дастанына дәл осындай талап, өлшем тұрғысынан келсек, оның мәнділік деңгейі айқындала түседі. Өркениеттің

Тұлпарды сүрінбейді деп,
Асауды мінілмейді деп,
Ақ көйлек кірлемейді деп.
Қара ешкі жүзіген ағаш,
Қайтадан гүлдемейді деп,
Кім айтты саған? [2, 47].

Жүрек отына орап айтқан осы жолдар ақынның «жасықтықты» жақтамайтындығы, «өздікті» қаламайтын мінезін дәлелдейді.

Ақынның даралық тұлғасын айқындайтын бірден-бір шығармасы «Махамбеттің соңғы монологы» өлеңі. Махамбетте «Ерлердің ісі бігер ме?» тіркесіне мағыналық екпіннен мән-мазмұн жағынан айырма бар. Ақынның Махамбетті жырлауы оның Отан сүйіштілік қасиетін танытады. Махамбетті ерлерді дәріптеуі, кейінгі ұрпаққа елі үшін еңіретін, елі үшін көмірін құрбан еткен бағырлар даңқын лаш ету мақсатынан туындайды. Ерлер ісінің қиындығы, болашағы бұлыңғыр бола тұра қайыспас жігерлі болуы ақын өзінің қорғасындай шымыр тартқызады. Ондағы екпін оңай бітіспес ақынның тереңдігімен заманның тұңғыш тынысымен тұтасады. Ақында да иір-қиыр тарихтың, арпалыстың, зобалаң тағдырдың талай заңдылығына жетік, түптің-түбінде әділдік айдыны ғана азаматқа құт мекен екенін пайымдау бар. Алайда, бұл үгіттік үлгі емес. Уақыттың өзінен туған поэтикалық үлгі. М. Шахановтың сөзі жаңа дәуірімізге лайықталған қаратпа сөз.

Жаға бермес шыңдық ит босағада,

Тура қара жүзінді тасалама,

Бұдан аттай он жеті көктем бұрын,

Мен өлтіргем ағанды осы арада [3, 125].

Бұл жолдар да ақын поэтикасында дара стильге тән ірімдерін анық елестететін жолдар. Алғашқы үш жолы – лирикалық «менін» тұжырымы жалаң алынбай, белгілі оқиға желісімен сабақтасып тұр.

М. Шаханов шығармашылығы ұлттық белгілердің кеңінен сипатталуымен құнды. Ақын ұлттық қасиетімізді, ұлттық діл мен ділімділікті жоғары бағалап, ұлттық мінез, ұлттық сана, дәстүрлерімізді өз поэзиясында қайта тірлту арқылы бүгінге лайықтап, оқырманына тарихты жаңғыртып алып келеді. Ақын ойлауда да, жырлауда да, ол мейлінше қазақ. М. Шахановтың жырларында ұлттық теңеу, ұлттық айшық арқылы ұлттық мінез бен ұлттық сезім қоса өріліп отырылады. Ақын көркемдеу құралдары жана, поэзияға сіңісті троптың түрлері жанарды. Ақынның өлеңінің өзегіндегі динамиканы іске қосатын сан-сала тамырлы күштер.